

Prof. dr KRSTO KILIBARDA

SAMOUPRAVLJANJE KAO VID RAZRJEŠAVANJA SUPROTNO- STI IZMEĐU FIZIČKOG I UMNOG RADA U SVJETLU MARKSO- VE I LENJINOVE DIJALEKTIKE

Marksova dijalektika već dolazi do izražaja u odredbama ljudskog rada koje govore da je rad način postojanja čovjeka i društva, da oni radom nastaju i postoje, kreću se i razvijaju, stvarajući sebe i svoj svijet, pa je onda logičan zaključak »kada se kaže rad, misli se na čovjeka«. Pa i kada se govori o podjeli na fizički i umni rad, misli se na ljude koji se razlikuju po prirodi svoga radnog angažovanja iako, poznato je, nema fizičkog rada koji nema i umnih aktivnosti, ali ni umnog rada koji ne sadrži izvjesne fizičke elemente. Ovu dijalektiku fizičke i umne komponente u radu istakao je K. Marks već određujući ljudski rad »kao proces između čovjeka i prirode, proces u kojem čovjek vrši svoju razmjenu materije s prirodom i ovu razmjenu omogućava, uređuje i nadzire vlastitom djelatnošću. On pokreće prirodne snage svoga tijela, ruke i noge, glavu i šaku da bi prirodnu materiju prilagodio obliku upotrebljivom za njegov život«.*

Marks i Engels su pridavali određeni značaj pomenutoj podjeli rada**, što se vidi već i iz sledećih misli: »Podjela rada postaje stvarno podjela tek od trenutka kad nastupi podjela materijalnog i duhovnog rada«. Ali oni su pokazali, suprotno mnogim ekonomistima, da podjela rada, pa i podjela na fizički i umni rad, nije urođena sklonost ljudi, već nužnost razvoja njihove proizvodne djelatnosti.

Dijalektiku rada, pa i odnosa fizičkog i umnog rada, nalazimo i u Marksovom shvatanju generičnog bića čovjekovog. To je i lo-

* K. Marks, »Kapital«, knj. I.

** Vidi K. Marks i F. Engels, *Rani radovi*, posebno »Njemačka ideologija«.

gično s obzirom na mjesto rada u Marksovom shvatanju društva, kao i da je rad način postojanja i razvoja društva i čovjeka.

U čovjekovu generičku suštinu spada i njegova svestranost i cjelovitost. Naravno, dijalektika svestranosti i cjelovitosti generičkog čovjekova bića ne bi mogla postojati bez dijalektike odnosa između fizičkog i umnog rada. Marks piše: »Čovjek prisvaja svoje svestrano biće na svestran način, dakle kao totalan čovjek«. Ovdje se implicitno podrazumijevaju i fizički i umni rad. Svoju dijalektiku odnosa pojedinca i društva Marks razvija i sljedećim mislima: »koliko god je čovjek poseban individum, a njegova ga posebnost upravo čini individumom i stvarnim individualnim bićem zajednice — on je isto toliko totalitet, subjektivno postojanje zamišljenog i doživljenog društva za sebe«. Ideja da je ljudska ličnost makar i potencijalno društvo u malom, sadrži i ideju o cjelini ljudskog rada, što obuhvata i fizičke i umne radne aktivnosti.

Usko povezana s ovom je i univerzalnost ljudske praktične djelatnosti. Ova čovjekova praktična univerzalnost takođe implicitno sadrži dijalektiku fizičkog i umnog rada. U ovome Marks vidi i jednu od značajnih razlika između čovjeka i životinjskog društva. Marks piše: »Životinja oblikuje samo po mjeri i potrebama vrste, kojoj ona pripada, dok čovjek znade proizvoditi prema mjeri svake vrste i znade svagdje dati predmetu inherentnu mjeru; zato čovjek oblikuje i prema zakonima ljepote«. Kao što se vidi, Marks ovdje, između ostalog, naglašava čovjekov estetski odnos i stvaralaštvo u ovoj oblasti kao momenat čovjekove univerzalne praktične djelatnosti.

Naravno, kada je riječ o čovjeku i njegovom radu, odnosno njegovim generičkim karakteristikama, riječ je o svijesti, svjesnoj djelatnosti, svjesnom fizičkom i umnom radu, čime se ljudski rod, između ostalog, razlikuje od životinjskog carstva.

Ali, prije svega, riječ je o čovjeku kao stvaralačkom i samostvaralačkom biću, koji se potvrđuje »kao generičko biće baš u obradi predmetnog svijeta«, a »proizvodnja je njegov djelatni generički život«, pa se kroz nju »priroda pojavljuje kao njegovo djelo i njegova stvarnost«. Zato je predmet rada »opredmećenje čovjekova generičkog života: zato se on ne udvostručuje samo intelektualno, kao u svijesti, nego i djelatno, stvarno, i stoga sama sebe promatra u svijetu koji je sam stvorio«.

Jedan od kriterijuma razvoja društva i progresivnosti društvenog sistema jeste koliko omogućuje da se čovjek razvija kao samostvaralačko, svjesno, cjelovito i slobodno biće, koliko i kako razrješava društvene suprotnosti. To su neki od kriterijuma i za procjenjivanje socijalističkog samoupravljanja. Ono ne bi bilo temeljiti i cjeloviti društveni proces i odnos ako ne bi doprinosilo razvoju čovjeka kao stvaralačkog, slobodnog, svjesnog i cjelovitog bića, ako u vezi sa tim ne bi doprinosilo razrješavanju društvenih suprotnosti, a, između ostalog, i suprotnosti između fizičkog i umnog rada. Socijali-

stičko samoupravljanje donosi određene promjene u radu kao društvenom odnosu, postajući značajan vid razrješavanja suprotnosti između fizičkog i umnog rada, a ima uticaja i na ostale vidove razrješavanja ove suprotnosti.

Naravno, da bi se sagledalo socijalističko samoupravljanje kao mogućnost razrješavanja suprotnosti između fizičkog i umnog rada u svjetlu Marksove i Lenjinove dijalektike, nije dovoljno tragati za citatima u njihovim djelima i za izrazima: samoupravljanje i fizički i umni rad. Potrebno je sagledati ova pitanja u sklopu marksističkog shvatanja i objašnjenja društva i čovjeka u njemu, u sklopu osnovnog marksističkog doprinosa revolucionarnoj teoriji društvenog preobražaja i naučno-filozofskog projekta budućnosti. Prema tome, radi odgovora na pitanje, Marksova i Lenjinova dijalektika kao idejna osnova samoupravnog razrješavanja suprotnosti između fizičkog i umnog rada pretpostavlja suočavanje osnova marksističko-lenjinističke teorije društva i odnosa društva i pojedinca sa osnovnim procesima i odnosima socijalističkog samoupravljanja koji imaju uticaja na razrješavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada.

Evo nekih mogućnosti koje socijalističko samoupravljanje, polazeći od Marksove i Lenjinove dijalektike, pruža u pravcu humanizacije odnosa između fizičkog i umnog rada.

Mjesto u društvu prema ličnim vrijednostima kao pretpostavka humanizacije odnosa. Socijalističko samoupravljanje razrješava suprotnost između fizičkog i umnog rada ukoliko se ostvaruje princip socijalizma »svako prema sposobnostima, svakome prema radu«. Ovdje je riječ o jedinstvenom principu koji ima dvije strane, dva aspekta, o dijalektički povezanoj sposobnosti i radu u okviru jedinstvenog principa. Povezanost je do te mjere da nema potpunijeg ostvarenja jednog dijela bez drugog (nije moguće u Marksovom humanističkom smislu ostvariti socijalistički princip — svakome prema radu — ako se nije ostvario i drugi deo principa — svako prema sposobnostima). Na taj način razrješavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada odvija se kroz ostvarivanje principa — mjesto u društvu prema sposobnostima i šire prema ličnim vrijednostima (mjerene kriterijumima socijalističkog humanizma). Ovo pretpostavlja postojanje ravnopravnih društvenih uslova za razvoj sposobnosti i ostalih ličnih vrijednosti svih subjekata bez obzira na njihovo porijeklo i prirodu rada.

Ako suočimo naše društvo sa spomenutim principom, onda ćemo vidjeti značajan korak u odnosu na ono što je nekada bilo, ali i brojne probleme i činioce koji ometaju ili usporavaju njihovo ostvarivanje. Poznato je da još postoje znatne razlike u uslovima razvoja ljudskih sposobnosti, pa i šire ličnih vrijednosti, da se može govoriti i o izvjesnom samoobnavljanju određenih društvenih grupa, što govori o suprotnostima fizičkog i umnog rada. Između ostalog, o tome govori socijalna struktura, (naročito pre reforme) škola učenika u

privredi (znatno više učenika iz porodica radnika i individualnih poljoprivrednih proizvođača nego iz porodica intelektualnih zanimanja) kao i škola koje osposobljavaju izrazito intelektualna zanimanja (u kojima je relativno više polaznika iz porodica intelektualaca). U znatnom broju slučajeva u pitanju su razlike u mogućnostima za razvoj*, jer on još može da zavisi od niza okolnosti na koje ne može ili teško može uticati subjekat koji razvija svoje lične sposobnosti i vrijednosti.

Odnosi između fizičkog i umnog rada zavise i od toga na osnovu čega, prema čemu se dobija uloga u društvu, koliko su odlučujuće u tome sposobnosti i ostale lične vrijednosti ljudi. Ima pokazatelja da socijalističko samoupravljanje i u tome otvara značajne mogućnosti u pravcu afirmacije rada, sposobnosti i ostalih ličnih vrijednosti, ali na sadašnjem stupnju razvoja ima odstupanja i raznih oblika nedosljednosti. To dolazi do izražaja i u mišljenjima ljudi o tome kako bi najprije i najlakše dobili određeno mjesto u društvu s obzirom na uslove i situaciju u kojima ljudi napreduju. Bilo je radnih organizacija prije 15 godina u kojima i do polovine anketiranih izjavljuje da bi najbrže i najlakše napredovalo preko veza i poznanstava i dodvaranjem određenim nosiocima socijalne moći. Pitanje je da li bi se i danas slično ponovilo. I kada ovi subjektivni iskazi ne bi izražavali stvarno stanje, već je problem šta toliki broj ljudi misli. A ako ljudi ne napreduju prema ličnim vrijednostima, onda se zaoštavaju odnosi između njih, pa i odnosi između nosilaca fizičkog i umnog rada, mnogi ostavljaju pečat svoje nestručnosti i nesavjesnosti na društvene procese i odnose na koje imaju uticaj, a nepovoljno utiče i na moralni profil ljudi i slično.

Naizmjenično vršenje različitih društvenih funkcija umjesto »djelimične individue«. Poznat je Marksov humanistički zahtjev i princip »da se djelimična individua, koja je samo nosilac jedne djelimične funkcije, zamijeni svestrano razvijenom individuumom, za koju su različite društvene funkcije načini djelatnosti koje ona naizmjenično vrši«. U skladu sa ovim su i Marksove misli o »političkoj emancipaciji« i »ljudskoj emancipaciji«. Kapitalističko društvo moglo je da izvrši samo »političku emancipaciju«, kroz posrednu demokratiju

* Rašireno je mišljenje da su nosioci umnoga rada u povoljnijoj situaciji. Evo kako zemljoradnici tri anketirana naselja ocjenjuju mogućnost za školovanje djece radnika i fakultetski obrazovanih samoupravljača:

	Mogućnosti radnika				
	velike	osrednje	male	nikakve	ne zna
Naselje S i VM	5%	35%	47%	9%	4%
Naselje Z	9%	26%	36%	13%	13%
Naselje T	3%	47%	35%	9%	5%
	Mogućnosti fakultetski obrazovanih				
	velike	osrednje	male	nikakve	ne zna
Naselje S i VM	78%	11%	4%	2%	5%
Naselje Z	57%	17%	7%	2%	15%
Naselje T	91%	4%	1%	1%	2%

klasnog društva, jer je politika odvojena od velikog djela društva, ona je funkcija određenog broja profesionalnih političara, dok socijalizam i komunizam traže podruštvljavanje politike. Prema tome, socijalizacija politike na socijalističkim osnovama jeste stvaralačko prevazilaženje »političke emancipacije« klasnog društva i otvaranje mogućnosti »opšteltjudskoj emancipaciji«. To je put oslobođanja što vodi društvu koje Marks označava sljedećim riječima: »kad stvaran, individualan čovjek vrati u sebi apstraktnog građanina i kao individualan čovjek postane *generičko biće* u svom empirijskom životu, u svom individualnom radu, u svojim individualnim odnosima, tek kada čovjek spozna i organizira svoje »forces propres« (vlastite snage) kao *društvene snage* i, stoga, više ne bude od sebe dijelio društvenu snagu u obliku *političke snage*, tek tada će čovjekova emancipacija biti dovršena«. Vjerovatno da se to neće nikada dogoditi u apsolutnom smislu riječi, iako se tome približavamo. Između ostalog, to je pitanje odnosa između ličnosti i društva koje teško da će ikad biti bez izvjesne suprotnosti. Ali ako socijalističko samoupravljanje razvija odnose u kojima radni ljudi i građani vrše različite društvene funkcije naizmjenično, socijalistički podruštvljavajući funkcije usmjeravanja društvenih kretanja, predstavlja značajan korak u pravcu daljeg oslobođenja odnosno »opšteltjudske emancipacije« u Marksovom smislu riječi. To ima značaja za razrješavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada već i samom činjenicom što nosioci i jednog i drugog dobijaju umnu funkciju samoupravljanja. Ali ovo ima značaja i za ukupan društveni položaj fizičkog i umnog rada u pravcu razrješavanja suprotnosti i približavanja razlika. Između ostalog, to se vidi i iz specifične pokretljivosti nosilaca fizičkog i umnog rada i u vertikalnom i horizontalnom pravcu u uslovima razvoja samoupravljanja. Društvene javne funkcije umne prirode, ili pretežno umne prirode, obavljaju nosioci i umnog i fizičkog rada. Oni takođe odlučuju ko će biti nosioci pomenutih funkcija. Time se onemogućuju monopoli na određene društvene javne funkcije umne prirode, dolazi do njihove dekoncentracije i demonopolizacije. Pa i onda kada dolazi do promjena nosilaca funkcija, na primjer, kada pretežno fizički radnik postane predsjednik komune (umna funkcija) i ponovo se vrati u proizvodnju ne mora da dođe do veoma krupnih promjena u njegovom društvenom položaju, odnosno u komponentama koje ga određuju. Evo nekih argumenata.

Ako je razvijeno socijalističko samoupravljanje odlazak nekog nosioca rukovodeće funkcije umne prirode da obavlja svoju profesionalnu djelatnost u proizvodnji ne znači gubljenje funkcije usmjeravanja društvenih kretanja, jer on i dalje ostaje samoupravni subjekt. Pitanje je da li mora doći, i da li će doći, do značajnih promjena i u ličnim dohocima u odnosu na rad, ako se ostvaruje socijalistički princip — svakome prema radu bez obzira na funkciju koju obavlja.

Isto tako, ako su razvijeni socijalistički samoupravni odnosi, ne mora da dođe do bitnih promjena ni u društvenom uticaju ako neko, na primjer, sa rukovodeće funkcije ode da obavlja neku nerukovodeću ulogu. Pretpostavka socijalističkog samoupravljanja jeste stvaranje mogućnosti za društveni uticaj na osnovu istine, argumenata i socijalističkih vrijednosti. Time se smanjuju razlike između uticaja nosilaca rukovodeće funkcije i radnih ljudi koji je nemaju. To ne znači da rukovodeća funkcija i u našim uslovima ne daje veće mogućnosti da se sagledaju istina, argumenti i socijalističke vrijednosti i da se na osnovu toga ostvari uticaj.

Pomenuta i slična pomjeranja sve će manje povlačiti za sobom znatnije mijenjanje društvenog ugleda ukoliko se razvijaju odnosi socijalističkog samoupravljanja i zasnivanja društvenog ugleda na principima socijalističkog humanizma. Jedna od karakteristika i pretpostavki socijalističkog samoupravljanja jeste mjesto čovjeka u društvu, pa i u svijetu vrijednosti, prema njegovim ličnim vrijednostima. Prema tome, nosioci fizičkog i umnog rada upućeni su u pravcu razvoja ličnih vrijednosti, a i društvo u pravcu cijenjenja i uvažavanja ljudi na osnovu njihovih ličnih vrijednosti. U takvim uslovima ni rukovodeća funkcija ne mora obezbjeđivati društveni ugled onakav kakav je obezbjeđivala u administrativnom sistemu. Razvijeni sistem socijalističkog samoupravljanja vodi afirmaciji rada, stvaralaštva, stručnosti, samoupravnog angažovanja i visokom društvenom ugledu na osnovu toga. Uz to će vrednovanje rada i ličnih vrijednosti sve manje biti stvar nekih činilaca izvan radnih ljudi i građana, a sve više će biti njihova aktivnost u razgranatom sistemu neposrednog samoupravljanja. Prema tome, i promena funkcija ne mora da vodi velikim promjenama u društvenom ugledu ukoliko se ljudi na svim ulogama cijene prema njihovim ličnim vrijednostima.

Iz svega proizilazi da socijalizam i samoupravljanje zasnovano na njemu sve više stvaraju uslove u kojima će društvena funkcija, lični dohodak, društveni ugled, uticaj itd. biti određen radom i ličnim vrijednostima i u oblasti fizičkog i u oblasti umnog rada.

Ima znakova koji govore da socijalističko samoupravljanje dovede do niza promjena u društvenom ugledu koje govore i o odnosu između fizičkog i umnog rada. Tako, dok je nekada bio više cijenjen ma koji nemanuelni radnik nego ma koji pretežno fizički radnik, sada istraživanja pokazuju da ima nekih nemanuelnih zanimanja koja ne uživaju veći društveni ugled nego industrijski kvalifikovani radnik. O odnosu fizičkog i umnog rada govori i odnos između društvenog značaja i ugleda raznih društvenih grupa. Istraživanja pokazuju da ovdje postoji i srazmjera (da je društveni ugled na nivou društvenog značaja), ali i nesrazmjera (da je društveni ugled niži*

* Na primjer, prema rezultatima istraživanja, individualni poljoprivredni proizvođači naselja S i VM u znatnom broju smatraju da njihov društveni ugled ne odgovara njihovom društvenom značaju, što se vidi i iz sljedeće tabele:

ili veći od društvenog značaja). Na primjer, prema istraživanjima sprovedenim među omladinom, inženjeri imaju društveni ugled na nivou društvenog značaja (što znači da se smatra da ih društvo manje-više objektivno cijeni), određeni nosioci pretežno fizičkog rada imaju društveni ugled niži od društvenog značaja (što znači da se smatra da ih društvo manje-više potcjenjuje) i fudbaleri kod kojih je ocjena društvenog ugleda veća od društvenog značaja (što znači da se smatra da ih društvo manje-više precjenjuje). Dakle, sve ovo govori da postoje ostaci prošlosti u vidu određenih predrasuda o fizičkom i umnom radu, ali i promjene u prirodi i sistemu vrednovanja na liniji afirmacije kriterijuma socijalističkog humanizma.

Inicijativa, društvena moć i uticaj. Poznato je da socijalističko samoupravljanje vodi razrješavanju suprotnosti između direktive i inicijative na taj način što nestaje klasična direktiva postajući samoupravni čin, izraz i rezultat volje samoupravljača, rezultanta njihove demokratske, javne rasprave na osnovu činjenica i argumenata u borbi za ostvarivanje socijalističkih vrijednosti i ideala. Dakle, radi se o procesu oslobađanja i razvoja inicijative, kao jedne od karakteristika sadržanih u čovjekovom generičkom biću, kako ga je shvatio Karl Marks. Poznato je da je konstitutivni činilac čovjeka njegovo samodjelatno stvaralačko biće. Upravo inicijativa na socijalističkim osnovama izraz je stvaralačkog odnosa čovjeka prema svojoj sredini, izraz njegovog samodjelatnog bića, njegove svijesti i samosvijesti. Koliki je značaj pridavao Lenjin inicijativi, vidi se iz njegove ocjene inicijative u obliku dobrovoljnog rada subotom (subotnici). On piše: »Komunistički subotnici imaju baš zato ogromno historijsko značenje što nam pokazuju svijesnu i dobrovoljnu inicijativu radnika u razvijanju produktivnosti rada, u prelaženju na novu radnu disciplinu, u stvaranju socijalističkih uvjeta privrede i života.«*

Stvaranje uslova u kojima nosioci i fizičkog i umnog rada postaju inicijatori rješavanja društveno značajnih pitanja postaje jedan od vidova razrješavanja suprotnosti između fizičkog i umnog rada. Socijalističko samoupravljanje vodi približavanju uslova za razvoj inicijative nosilaca fizičkog i umnog rada, ali na sadašnjem stepenu njegove razvijenosti još nema potpune ravnopravnosti ni u tom pogledu. Upravo razlike u objektivnim uslovima pokretanja

	Društveni značaj	Društveni ugled
Vrlo veliki	24%	—
Veliki	39%	2%
Osrednji	20%	13%
Mali	6%	17%
Vrlo mali	5%	34%
Nikakav	—	27%
Ne zna	4%	7%

* V. I. Lenjin, Izabrana djela, tom II, knj. druga, str. 164.

inicijative leži jedan od uzroka razlika, često i većih, u broju inicijativa nosilaca fizičkog i umnog rada.**

Razvoj društvenih procesa i odnosa socijalističkog samoupravljanja vodi značajnim promjenama u prirodi, formiranju i upotrebi društvene moći i uticaja na linije njihove humanizacije. Polazeći od principa socijalističkog humanizma i naučnog socijalizma (što istovremeno znači od Marksove i Lenjinove dijalektike) kao i od aspekta koji nas prije svega ovdje interesuje, socijalistički samoupravni uticaj mogao bi se, bar donekle, odrediti kao javni uticaj i moć ravnopravnih samoupravnih subjekata na osnovu istine, argumenata i socijalističkih vrijednosti. Prema tome, on predstavlja ravnopravnu javnu borbu na osnovu činjenica, istine i socijalističkih vrijednosti. To je klasno socijalistički osnov društvene moći i uticaja u kojima, između ostalog, nijesu odlučujući uloga, funkcija i priroda rada subjekta, pa, prema tome, nije odlučujuće da li je fizički ili umni radnik, već su odlučujući istina, argumenti i socijalističke vrijednosti. Ovakav uticaj i moć sprečava privilegije, nedemokratski odnos, samovolju nosilaca pretežno fizičkog i pretežno umnog rada. Prema tome, socijalistički samoupravni uticaj nosilaca pretežno fizičkog i umnog rada ostvaruje se ako je odlučujuće za prihvatanje nekog predloga ne ko predlaže, da li nosač sa željezničke stanice, ili profesor, naučni radnik itd., već šta predlaže, da li je predlog zasnovan na istini i argumentima, da li se njegovim ostvarivanjem realizuju socijalističke vrijednosti. Drugo je pitanje u kojoj se mjeri pomenuti model ostvaruje, kakva su odstupanja od njega.

Posebno je pitanje što društveni uticaj i moć, odnosno sagledavanje istine, činjenica i socijalističkih vrijednosti, kao osnova za socijalističku samoupravnu društvenu moć i uticaj (polazeći od toga kako smo ih ovom prilikom odredili) može da zavisi od prirode rada. Poznato je da mnoge radne aktivnosti umnog rada daju veće mogućnosti bržeg dolaženja do istine i činjenica od značaja za uticaj i moć, kao i adekvatnijeg sagledavanja socijalističkih vrijednosti nego mnoge radne aktivnosti fizičkog rada. Ipak, socijalističko samo-

** U naselju S struktura predlagača (prema popisu društvenog angažovanja za tri godine) pokazuje da dominiraju kao inicijatori nosioci umnog rada, što se vidi iz tabele:

	Predlagači na zboru brigada	Predlagači u savjetu mesne zaj.	Dali predlog organizaciji Soc. saveza
Individualni polj. proiz.	14,5	1,4	—
Umni radnici sa fakul.	28,6	21,4	7,1
Umni radn. sa višom školom	14,3	7,1	7,1
Umni radn. sa sred. školom	8,7	2,9	2,9
Ostala nemanuelna zanim.	20,0	20,0	10,0
Domaćice	0,4	—	0,4
Radnici	13,6	3,3	2,2
Studenti i učenici	—	2,5	4,8

upravno angažovanje približuje ove mogućnosti nosilaca fizičkog i umnog rada.

Osim toga, treba imati u vidu da i u uslovima samoupravljanja saznanje istine i činjenica može da bude izvor ne samo socijalističke samoupravne moći i uticaja već i, u određenim uslovima, i nesocijalističke i nesamoupravne. Tako, pomenuto znanje može biti upotrijebljeno da se donose najkvalitetnija i najprihvatljivija odluka o društveno značajnim pitanjima, ali može da bude upotrijebljeno da se pod plaštom samoupravne odluke ostvare privatni i sa društvom neusaglašeni interesi. Nosioci znanja mogu ga upotrijebiti u pravcu razvijanja humane društvene moći i uticaja (i na taj način humanizacije odnosa između fizičkog i umnog rada), ali ono može biti iskorišćeno i radi ostvarivanja ili očuvanja određenih monopola i privilegija, čak i pod maskom samoupravljanja. Subjekti koji posjeduju određena znanja još uvijek su u mogućnosti, ne samo da ga prenesu na ostale samoupravljače i ugrade u razvoj progresivnih društvenih procesa i odnosa već i da dezinformišu subjekte odlučivanja i da ih pretvore u svoje instrumente i slično. Razvoj samoupravnih organizacija udruženog rada, mjesnih zajednica i delegatskog sistema vodi usklađivanju interesa i ciljeva radnika i intelektualaca, smanjivanju mogućnosti nesocijalističkog formiranja i upotrebe društvene moći i uticaja, smanjivanja razlika u znanjima o društvenim procesima i odnosima. Ipak, na sadašnjem stepenu razvijenosti socijalističkog samoupravljanja ima značajnih odstupanja od navedenog socijalističkog samoupravnog uticaja, a to su, u manjoj ili većoj mjeri, odstupanja od socijalističke humanizacije odnosa između fizičkog i umnog rada.

Takva odstupanja dolaze, pored ostalog, zbog razlika i suprotnosti interesa u društvu, a u određenoj mjeri i zbog razlika i suprotnosti interesa nosilaca pretežno fizičkog i pretežno umnog rada. Poznato je da je V. I. Lenjin često ponavljao »da bi i matematički aksiomi bili pobijani ako bi zadirali u interese ljudi«. Tako Lenjin i time upozorava da bi bilo naivno smatrati da neće u političkoj borbi doći i do toga da određeni subjekti iz sebičnih interesa prikrivaju istinu, pokušavaju da je pretvore u laž, da negiraju činjenice i sl.

Odstupanja od navedenog socijalističkog samoupravnog društvenog uticaja mogu biti i u pravcu ostvarivanja uticaja prema zanimanju i obrazovanju i onda kada se ne zasniva na pomenutim socijalističkim samoupravnim osnovama. To je pogotovo moguće u uslovima fetišizma diploma i formalne strane obrazovanja, kada se ne traži potvrđivanje postignutog stepena kvalifikacije u praksi društvenog razvoja.

Prilično je rašireno mišljenje o društvenoj moći obrazovanih, što pokazuju određena istraživanja o strukturi društvenog uticaja. Između ostalog, ovo mišljenje pokazuju i oni samoupravljači koji smatraju da bi se prije ostvario predlog i volja fakultetski obrazovanih samoupravljača u njihovoj radnoj organizaciji nego radnika i on-

da kada bi argumenti i istina bili podjednaki i kod jednih i kod drugih. U anketi je pretpostavljeno da se razlikuju lica koja imaju fakultetsko obrazovanje i radnici (VK, KV, PK, NK) u radnoj organizaciji ispitanih u pitanjima od kojih zavisi njena budućnost. Dalje je pretpostavljeno da su argumenti i istina podjednako i na strani radnika i na strani fakultetski obrazovanih. Anketirani samoupravljači su, polazeći od toga, odgovarali čiji bi se predlog i volja prije ostvarili s obzirom na prirodu odlučivanja i uticaja u njihovoj radnoj organizaciji*. Ako su podjednaki argumenti (za sve ciljeve i alternative koje se predlažu itd.) i ako je podjednako istina i na jednoj i na drugoj strani (kako je i pretpostavljeno) kod pomenutih kategorija samoupravljača, onda se može očekivati, polazeći od principa samoupravnog socijalističkog uticaja, ostvarivanje volje većine ili podjednako i jedne i druge strane sa jednako vrijednim argumentima. Međutim, prema mišljenju znatnog broja samoupravljača (40%) desilo bi se obrnuto u pomenutoj situaciji, tako što bi se prije ostvarili predlog i volja manjine, jer fakultetski obrazovanih je znatno manje nego radnika u ispitivanim organizacijama.

Izgledi za ostvarivanje društvenog uticaja povećavaju se ukoliko njegov nosilac ima umnu funkciju rukovodećeg karaktera. Raširenost takvog mišljenja pokazuju istraživanja. Na primjer, istraživanja u jednoj komuni pokazuju da izvjestan broj samoupravljača javno se opredjeljuje** za ono što hoće određeni nosioci rukovodeće funkcije i u situaciji kada misle da su argumenti i istina na strani onih čiji predlog odbacuju. Dakle, specifična pojava homo duplexa, o kojoj su pisali klasici marksizma.

Iako je pitanje koliko ovi subjektivni iskazi stvarno odražavaju objektivno stanje i odnose društvene moći i uticaja, ipak neki konkretni slučajevi govore o postojanju pomenute strukture društvene moći i uticaja. Možda je pomenuto mišljenje i ishod navedenih opredeljenja dijelom izraz povjerenja u znanja i sposobnosti fakultetski obrazovanih samoupravljača. Treba imati u vidu da su ovi rezultati dobijeni prije donošenja novog Ustava čijim se ostvarenjem, a naročito samoupravnim organizacijama i zajednicama kao i samo-

* U radnoj organizaciji Z su odgovorili:

Prije radnika	7%
Prije fakultetski obrazovanih	40%
Podjednako i radnika i fakul. obrazovanih	36%
Ne zna	11%

** U Z na pitanje da li su se nekad javno opredjelili i glasali za ono što određeni rukovodioci hoće, iako su mislili da argumenti i istina nijesu na njihovoj strani, dobijeni su odgovori:

Uvijek	4%
Često	8%
Ponekad	25%
Nikad	52%
Ne zna	10%

upravnim delegatskim sistemom ostvaruju značajne mogućnosti za samoupravnu borbu argumentima na socijalističkim osnovama.

Sve ovo govori da razrješavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada zavisi od stepena razvijenosti socijalističke društvene moći i uticaja, od prirode njihovog formiranja i upotrebe.

Jačanje uzajamne odgovornosti. Na samoupravno razrješavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada utiču i promjene u odgovornosti. To se već vidi i iz toga što i nosioci fizičkog rada u manjoj ili većoj mjeri (a ne samo umni radnici) postaju subjekti odgovornosti u uslovima socijalističkog samoupravljanja. Jačanje odgovornosti radničke klase postaje sve više jedna od pretpostavki socijalističkog samoupravljanja. Na ovo ukazuje Marksova i Lenjinova dijalektika socijalističkog društva. Već sama Marksova ideja da »oslobođenje radničke klase mora biti njeno sopstveno djelo« sadrži ideju jačanja odgovornosti radničke klase kroz njenu revolucionarnu samodjelatnost koju omogućuje socijalističko samoupravljanje.

I poznati princip u »Manifestu« koji izvanredno pokazuje dijalektiku odnosa između društva i pojedinca kroz »udruživanje u kome će slobodan razvitak svake individue biti uslov slobodnog razvitka za sve«, pretpostavlja razvoj odgovornosti na socijalističkim osnovama. Otuda bi se moglo analogno tome reći: odgovornost svake individue kao uslov odgovornosti svih. To je pretpostavka i rezultat humanizacije odnosa između ljudi, pa i između nosilaca fizičkog i umnog rada.

Ovo pitanje treba sagledati u kontekstu marksističkog shvatanja ljudskog dostojanstva po kojem je podizanje odgovornosti proizvođača u rješavanju društveno značajnih pitanja jedan od vidova razotudjenja i onemogućavanja robotizma radnika u smislu njihovog pretvaranja u dodatak mašine. Istovremeno to je vid uzajamnog približavanja nosilaca fizičkog i umnog rada kao i vid personalizacije ljudskog rada i života.

Na sadašnjem stepenu razvoja socijalističkog samoupravljanja postoji određeni nesklad između samoupravne uloge izvjesnih radnih ljudi i građana i njihove odgovornosti u smislu nerazvijenosti ove poslednje. Ali ni ovo nije samo karakteristika određenog broja nosilaca fizičkog rada, već i izvjesnog broja nosilaca umnog rada. Otklanjanje ovoga nesklada podizanjem odgovornosti, razvijanjem obrazovanja i sl. vrši se istovremeno sa razrješavanjem suprotnosti između fizičkog i umnog rada i vodi kategorijalnom približavanju radnika i intelektualaca.

Socijalističke samoupravne suprotnosti između fizičkog i umnog rada razrješavaju se istovremeno kroz negaciju birokratske odgovornosti (po kojoj se ona uglavnom svodi na odgovornost pred višim od sebe u hijerarhiji odnosa), jer afirmiše odgovornost u smislu polaganja računa pred društvom u raznim pravcima i na raznim nivoima, pa, prema tome, pred nosiocima i umnog i fizičkog rada. Isto tako, razrješavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada

odvija se negacijom anarholiberalističke odgovornosti po kojoj je, između ostalog, dovoljna odgovornost pred samim sobom, čime se negira uzajamna odgovornost nosilaca fizičkog i umnog rada.

Razrješavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada odvija se u mjeri u kojoj nosioci i jednog i drugog rada postaju subjekti samoupravne odgovornosti. Između ostalog, oni definišu predmet odgovornosti, pa i odgovornosti za odnose između sebe. U vezi sa ovim, suprotnost između fizičkog i umnog rada razrješava se u mjeri u kojoj nosioci i jednog i drugog rada postaju nosioci samoupravne sankcijske politike na socijalističkim osnovama.

Suprotnost između fizičkog i umnog rada izražavala se i u tome što se odgovornost često prebacivala i sakrivala. Na primjer, nosioci umnog rada često su se koristili svojim znanjima i sposobnostima radi prebacivanja odgovornosti (često na nosioce fizičkog rada) i raznih oblika sakrivanja odgovornosti. Naravno, ovo se ne poklapa sa podjelom na fizički i umni rad, ali je ipak još više zaoštravalo razlike i suprotnosti u pomenutoj podjeli rada.

Sve ovo pokazuje da se razlike i suprotnosti između fizičkog i umnog rada izražavaju i u pogledu odgovornosti, kao i da je socijalistička samoupravna odgovornost vid humanizacije odnosa između radnika i intelektualaca. Jedan od kriterijuma odgovornosti i kroz nju razrješavanja suprotnosti između nosilaca pretežno fizičkog i pretežno umnog rada jeste prisustvo socijalističkih principa, kriterijuma i interesa u njihovom samoupravnom odlučivanju, ponašanju, u njihovim uzajamnim odnosima. Prema tome, socijalistička samoupravna odgovornost vodi integraciji društva, pa i integraciji nosilaca pretežno fizičkog i pretežno umnog rada.

Odnosi prijateljstva, iskrenosti i povjerenja. Klasici marksizma pokazali su kako je klasno društvo privatnom svojinom i eksploatacijom, nemilosrdnom konkurencijom, odnosima koji se svode na »ledenu vodu sebičnog računa« onemogućavalo odnose iskrenosti i povjerenja između ljudi, ljudsku solidarnost između njih. To je ostavljalo određeni pečat i na odnose između fizičkog i umnog rada, u sklopu otuđenosti čovjeka od čovjeka u klasnom društvu.

Socijalističko samoupravljanje u mjeri u kojoj razotuđuje čovjeka i društvo, razvija, kao svoj preduslov i rezultat, iskrenost i povjerenje među ljudima. Iskrenost i povjerenje teško je odvojiti, jer povjerenje vodi iskrenosti, a iskrenost omogućuje povjerenje. Neophodna osnova odnosa iskrenosti i povjerenja jeste nestanak ne samo eksploatacije već i birokratsko-tehnokratskih stega, kao i anarhije. To govori da je iskrenost i povjerenje jedna od pretpostavki razvoja samoupravljanja, jer se ono ne može razvijati bez minimuma iskrenosti i povjerenja između raznih samoupravnih subjekata, pa i između nosilaca fizičkog i umnog rada.

Iako socijalističko samoupravljanje otvara mogućnosti humanizacije odnosa među ljudima i vodi neprolaznoj ljepoti ljudskosti, čiji je konstitutivni element iskrenost, ima pojava neiskrenosti i ne-

povjerenja, kao i gledanja na drugog čovjeka kao na sredstvo, instrumenat (bilo kao ostatak prošlosti ili kao posljedica protivvrječnosti sadašnje prelazne epohe). Naravno, u svijetu instrumenata nema iskrenosti i povjerenja. Čak i ravnodušnost brže ili sporije rađa hladnoću u odnosima među ljudima sprečavajući socijalističku humanizaciju odnosa. Izvjesni slučajevi opominju da su poneki subjekti imali toliko iskrenosti i nekritičkog povjerenja da su postali sredstva uticajnih i snalažljivih u negativnom smislu, da su zloupotrijebljeni iskrenost i povjerenje.

Mogućnosti novog koje donosi socijalističko samoupravljanje u pogledu odnosa iskrenosti i povjerenja, kao i prepreka tom novom (bilo zbog prisustva proteklih vjekova ili zbog protivvrječne osnove koju socijalizam nosi) vidi se i u karakteru i stepenu iskrenosti i povjerenja između nosilaca fizičkog i umnog rada.

Istraživanja pokazuju da u određenim sredinama nosioci pretežno fizičkog rada relativno više imaju povjerenja u radnike (smatraju da je radnicima relativno više stalo do njihovih interesa i da im njihovi interesi relativno više »leže na srcu«) nego u intelektualnih radnika.* Jedan od indikatora odnosa iskrenosti i povjerenja između fizičkog i umnog rada jeste struktura lica po zanimanju koja bi se, prema mišljenju anketiranih, radovala njihovom uspehu. Nosioci pretežno fizičkog rada često uglavnom navode radnike, a nosioci umnog rada često uglavnom intelektualce**. Pa i odgovor »ne znam«, koji se ponegde penje do jedne četvrtine anketiranih, često je pokazatelj nerazvijenih samoupravnih odnosa, nepoznavanja međusobnih odnosa između nosilaca fizičkog i umnog rada, nemanja intenzivnih kontakata između njih, nedostatka socijalne stabilnosti i sl. To su istovremeno i neki od činilaca nerazvijenosti odnosa iskrenosti i povjerenja nosilaca fizičkog i umnog rada.

Polazeći od Marksove i Lenjinove dijalektike društva treba imati u vidu i razlike u ekonomskom položaju u oblasti fizičkog i umnog rada kada se analiziraju odnosi između njih i objašnjavaju dobijeni rezultati. To ne znači da ne postoji jedinstvo interesa fizičkog i umnog rada. Ako se dublje analiziraju suprotnosti interesa, može se videti da su one relativno više trenutne, a da dugoročni, istorijski interesi nijesu u suprotnosti. Pomenuta suprotnost između nosilaca pretežno fizičkog i pretežno umnog rada dijelom je i rezultat neravnopravnosti u uslovima sticanja i raspodjele dohotka. Nepovjerenju između nosilaca pretežno fizičkog i pretežno umnog rada može da vodi i ukidanje određenih radnih mjesta, na primjer, fi-

* Tako, anketirani fizički radnici radne organizacije ČO ne navode određena intelektualna zanimanja među ona kojima je »vrlo mnogo« stalo do ostvarenja njihovih interesa, a ima ih koji odgovaraju »nimalo«, dok takvih odgovora nema kada su u pitanju kvalifikovani i nekvalifikovani radnici.

** U radnoj organizaciji ČO, npr., samo 6,7% nosilaca umnog rada navodi radnike kao lica koja bi se najviše radovala njihovom uspjehu. S druge strane, samo 3,5% nosilaca pretežno fizičkog rada navodi lica sa višom i visokom školom kao ona koja bi se najviše radovala njihovom uspjehu.

zičkog rada, kao i povećanje radnih mjesta u određenoj oblasti ne-manuelnog rada. Već i iz dosta rečenog proizilazi da je nerazvijenost odnosa između fizičkog i umnog rada dijelom izraz nereguliranih odnosa i nerazvijene odgovornosti u organizacijama udruženog rada. U skladu sa tim, i nedovoljno poznavanje osnovnih društvenih procesa i odnosa vodi zaoštavanju suprotnosti između fizičkog i umnog rada, pa je i to uticalo na dobijene rezultate. Odnosi iskrenosti i povjerenja između nosilaca pretežno fizičkog i pretežno umnog rada zavise od stepena uzajamne informisanosti i od uslova za informisanje.

Odvojenost fizičkog i umnog rada dolazi do izražaja i u oblasti svijesti, između ostalog, u vidu raznih predrasuda, iluzija i sl. U vezi sa ovim Marks je pisao: »Osamostaljenje posla uslijed podjele rada: svatko smatra svoj zanat pravim. Oni utoliko nužnije stvaraju sebi iluzije o vezi u kojoj se nalazi njihov zanat sa stvarnošću, budući da je to uvjetovano prirodom samoga zanata«.

Socijalističko samoupravljanje vodi humanizaciji ne samo službenih već i vanslužbenih odnosa između nosilaca pretežno fizičkog i nosilaca pretežno umnog rada. Ono je put negacije klasične odvojenosti fizičkog i umnog rada koja je dolazila do izražaja u strukturi drugarstva i prijateljstva (vrlo mali broj nosilaca fizičkog rada imao je prijatelje nosioce umnog rada, ali i obrnuto). Istraživanja pokazuju da još postoji izvjesna odgovornost u ovom pogledu* uslovljena, između ostalog, i prirodom podjele rada, razlikama u ekonomskom položaju, razlikama u mentalitetu, pogledima na život i svijet, postojanjem određenih predrasuda, iluzija i slično.

Kao što je već rečeno, socijalističko samoupravljanje otvara mogućnosti razvoja odnosa drugarstva, prijateljstva, iskrenosti i povjerenja u odnosima između nosilaca fizičkog i umnog rada. Tome vodi formiranje samoupravnog položaja na socijalističkim osnovama radnika i intelektualaca, socijalistička samoupravna demokratizacija društvene moći i uticaja, razvijanje uzajamne samoupravne odgovornosti, oslobađanja samoinicijative i slično.

Umjesto zaključka. Iz svega proizilazi da socijalističko samoupravljanje višestruko otvara mogućnosti koje vode razrješavanju suprotnosti između fizičkog i umnog rada, ako se ono ostvaruje, shvata i posmatra u sklopu Marksove i Lenjinove dijalektike društva. Oni koji samoupravljanje svode na pravnoorganizacioni okvir, na politiku u klasičnom smislu riječi (kakvih ima i među naučnim

* Struktura prijatelja nosilaca pretežno fizičkog i pretežno umnog rada, u naselju DP:

	Nosioci pretežno fizičkog rada	Nosioci pretežno umnog rada
Nosioci pretežno fizičkog rada	39%	19%
Nosioci pretežno umnog rada	19%	56%

Ovo su rezultati dobijeni 1977, i znatno su povoljniji nego oni koji su dobijeni prije 15 godina.

radnicima) naravno, ne mogu da dođu do zaključka da ono vrši određene promjene u prirodi rada i njegove podjele na fizički i umni rad. Neki naučni radnici čak su proglašavali za naivnost gledanje da se suprotnosti između fizičkog i umnog rada počinju razrješavati putem samoupravljanja. To je jedan od dokaza kako se teško mijenjaju klasični okviri i kategorije teorije građanskog društva, kako teško dolazi do stvaralačkog jedinstva nauke o društvu i marksističke dijalektike.

Razrješavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada istovremeno je proces sa razotuđivanjem čovjeka i društva, sa oslobađanjem rada u Marksovom smislu. Već iz rečenog proizilazi da se to može pokazati i na primjeru intelektualizacije i personalizacije ljudskog rada.

Poznato je da se otuđenje izražava, između ostalog, u »odvajanju misli od izvršenja«, jer »materijalno ispuniti svojim tijelom neki prostor u radionici ili u radu, vršiti pokrete, što ih je izračunao mozak nekog drugog čovjeka, upotrebljavajući za to svoju fizičku snagu i snagu parnog i električnog stroja, time ne omogućava ljudskim bićima da pokazuju svoje bitne sposobnosti« (Heron). Pa i »obescenjivanje ljudskog mozga« o kojem piše Viner, takođe predstavlja vid otuđenja. Sve ovo ima uticaja na zaoštavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada. Socijalističko samoupravljanje otvara mogućnosti razotuđenja i razrješavanja suprotnosti između fizičkog i umnog rada ukoliko umno angažuje i fizičke i umne radnike. Na taj način i fizički radnici dijelom postaju i umni, jer i njihova radna aktivnost dobija, u manjoj ili većoj mjeri, umni karakter, itd.

Poznato je da se otuđenje izražava i u depersonalizaciji ljudskog rada, što znači i čovjeka. Parcijalizovani, rutinski rad, identični radni pokreti i zadaci, pretjerana standardizacija poslova vodi obezličavanju radnika. U savremenoj nauci se govori o depersonalizaciji radnika i personalizaciji mašina, s obzirom da proizvod zavisi znatno više od mašine. Dakle, postavlja se pitanje čovjeka kao aktivnog samostvaralačkog, svjesnog i slobodnog bića, pitanje mogućnosti razvoja njegovih stvaralačkih snaga. Socijalističko samoupravljanje razotuđuje čovjeka i društvo ukoliko omogućuje stvaralaštvo u radu i u društvenom životu nosiocima i fizičkog i umnog rada, a time i personalizaciji ljudskog rada i života.

Dakle, socijalističko samoupravljanje vodi razotuđenju ličnosti društva i onim svojim procesima i odnosima koji utiču na strukturalne promjene u ljudskom radu, integrišu funkciju upravljanja i izvršavanja, formiraju društveni položaj na socijalističkim samoupravnim osnovama, razvijaju odnose iskrenosti i povjerenja i socijalističku uzajamnu odgovornost radnika i intelektualaca. Na toj osnovi socijalističko samoupravljanje utiče i na druge vidove razotuđenja i odnose između fizičkog i umnog rada doprinoseći humanizaciji tehničko-tehnološke revolucije, približavanju kulturnih razlika, kao i razlika u sprovođenju slobodnog vremena. Na spomenutim

osnovama dolazi do razotuđenja i u oblasti svijesti, do formiranja socijalističke samoupravne svijesti i socio-kulturnih vrijednosti. Prema tome, perspektive su socijalističkog samoupravnog društva u socijalističkoj integraciji pretežno fizičkih i umnih radnika u modernu radničku klasu koja svojom samodjelatnošću razotuđuje sebe i društvo, razrješava suprotnosti fizičkog i umnog rada na putu nestajanja klase.

Razrješavanje suprotnosti i razlika između fizičkog i umnog rada kroz razvoj socijalizma, pa i kroz samoupravljanje na njemu zasnovano, ne znači svodenje umnog radnika na položaj fizičkog radnika, a ni neki slični oblik nivelizacije rada i njegovih nosilaca. Poznato je da je Marks smatrao uravnilovku za karakteristiku primitivnog komunizma. Ona bi u oblasti odnosa između fizičkog i umnog rada vodila splašnjavanju intelektualnog aktivizma, smanjivala bi inicijativu, socijalistički uticaj i odgovornost samoupravljača. To bi vodilo izvjesnom zaoštavanju u odnosima nosilaca fizičkog i umnog rada. Socijalističko samoupravno razrješavanje suprotnosti između fizičkog i umnog rada ne vodi nivelizaciji već ravnopravnijim uslovima za razvoj stvaralaštva, samoinicijative, uticaja, odgovornosti, ravnopravnoj uzajamnoj solidarnosti i afirmaciji ljudskog dostojanstva itd. Dakle, ne nivelizacija već razvoj odnosa do jednog većeg nivoa i u pogledu stvaralaštva i humanizacije odnosa, otvaranje mogućnosti za potvrđivanje i razvoj čovjeka kao samostvaralačkog, svjesnog cjelovitog i slobodnog bića, koji će se sve manje suprotstavljati drugom čovjeku i samom sebi. Takvo kretanje je na putu ostvarivanja imperativne socijalističkog društva (koje pokazuje i Marksova i Lenjinova dijalektika) da se sruše odnosi u kojima je čovjek otuđeno biće, kao i da čovjek bude ličnost koja će poštovati sebe i drugog čovjeka.

Profesor Dr. KRSTO KILIBARDA

SOCIALIST SELF-MANAGEMENT AS A POSSIBILITY TO RECONCILE THE CONTRARIETIES BETWEEN MANUAL LABOUR AND INTELLECTUAL ACTIVITY IN THE LIGHT OF MARX'S AND LENIN'S DIALECTICS

S u m m a r y

Possibilities which would reconcile the contrarieties between manual labour and intellectual activity are anticipated by the well-known principle of socialism »to anyone according to his abilities, to anyone according to his work« on condition that the principle is carried into practice and is understood in the sense of Marx's and Lenin's dialectical relationship between ability and work. Among other things, this principle means that equal con-

ditions for the development of human abilities must be created, which leads to reconciliation of the contrarities between manual labour and intellectual work. The humanization of the relationship between manual labour and intellectual work also depends on the extent of dependence of job provision and preservation in society on work, abilities and other individual values, measured by the principles of socialist humanism.

Socialist self-management leads to desalienation of personality and society, as well as to reconciliation of the contrarities between the carriers of manual labour and intellectual work in the measure in which alternative performance of various social functions, instead of a »partial individual« and particularized »crumbled« work, is made possible, as well as the intellectualization of human work and life (contrary to despiritualization), the creativity and personalization (contrary to depersonalization, routine performance etc.). Socialist self-management opens up possibilities for the humanization of relationships between manual labour and intellectual work inasmuch as it enables the equal status of their carriers in the effectuation of social influence (based on truth, arguments and social values), as well as their mutual responsibility.

On these grounds the humanization of relationships between the performers of manual labour and intellectual work in unofficial contracts is reached, which becomes expressive in the development of companionship and friendship (contrary to separation) and frankly and trusting relations as constitutive factors of desalienated humane character.

Socialist self-managing reconciliation of the contrarities between manual labour and intellectual work does not mean a kind of levelling, but a means to solve the problem by raising it to a higher level of development (overcoming, at the same time, a number of obstacles), on which man will more and more become a self-creative, conscious, integral and free being.

Проф. Д-р КРСТО КИЛИБАРДА

**СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ КАК ВИД РАЗРЕШЕНИЯ
ПРОТИВОПОЛОЖНОСТЕЙ МЕЖДУ ФИЗИЧЕСКИМ И УМСТВЕННЫМ
ТРУДОМ В СВЕТЕ ДИАЛЕКТИКИ МАРКСИЗМА-ЛЕНИНИЗМА**

Резюме

Возможности разрешения противоположностей между физическим и умственным трудом содержат в себе известный принцип социализма „каждому по его способностям, каждому по его труду“, если диалектическая связь между способностями и трудом проводится в жизнь и воспринимается в духе марксизма-ленинизма. Кроме всего прочего этот принцип подразумевает равноправие условий в ходе развития человеческих способностей, что ведет к разрешению противоположностей между физиче-

ским и умственным трудом. Гуманизация отношений между физическим и умственным трудом зависит и от того насколько получение и сохранение места в обществе зависит от труда, способностей и остальных личных качеств (измеряемых по принципу социалистического гуманизма).

Социалистическое самоуправление ведет к прекращению отчуждения личности и общества, а также и к разрешению противоположностей между носителями физического и умственного труда в такой мере, которая создает им возможность чередовать исполнение различных общественных функций вместо „частичного индивидуума” и парциализированного труда „по кускам”, интеллектуализации труда и жизни человека (вопреки депиритизации), творчество и персонализацию (вопреки деперсонализации и рутинизации) и т.д. Оно открывает возможности, гуманизирует отношения между физическим и умственным трудом, если делает возможным равноправие их носителей в осуществлении общественного влияния) на основании истины, аргументов и социалистических ценностей) и взаимной ответственности.

На этих основах доходит до гуманизации отношений между носителями физического и умственного труда и в неслужебных отношениях, что находит свое выражение в развитии товарищества и дружбы” (вопреки отделению) и отношений искренности и доверия как конструктивных факторов прекращения отчуждения личности.

Социалистическое самоуправленческое разрешение противоположностей между умственным и физическим трудом означает не нивелирование, а разрешение противоположностей поднятием на высший уровень развития (путем преоделения многочисленных препятствий), в котором человек все больше и больше будет самостоятельным творцом, сознательным, цельным и свободным существом.